

Ігор Михайлин,
д. філол. н., проф. (Харків)

КОРОЛЕВА ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВА – ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Створення історії національної журналістики – то почесна місія гуманітарної інтелігенції кожного народу. Бо саме завдяки журналістиці відбувається самопізнання й самоусвідомлення нації, формулюються її запити на державне життя, формується громадянське суспільство, щонайважливішою частиною якого вона, журналістика, є. За умов тих нескінченних переслідувань українського слова, які відбувалися в Росії, українська журналістика була для свого народу одночасно школою й університетом, вона була трибуною, з якої національно свідомі інтелігенція вела за собою народ, розмовляла з читацьким загалом, невтомно пояснюючи їм їхні громадянські та національні права. Досліджувати історію журналістики – відповідально й почесно.

В Україні серед ВАКівських спеціальностей є «Теорія та історія журналістики». Її наявність дозволяє припустити, що бодай половина з журналістичних досліджень у нас належить до історії журналістики. Але насправді це не так. Дослідження історії журналістики – то складне, важке й пов'язане з багатьма перешкодами завдання. Передусім, утруднений доступ до джерел. По-друге, дослідник потрапляє в середовище матеріалу, величезного за обсягами й розмаїттям – тематичним, жанровим, стилістичним. По-третє, крім цього матеріалу, ще слід гарно знати епоху, її політичне й культурне життя. Історія журналістики — для енциклопедично освічених інтелектуалів, для людей з потужною здатністю чинити опір матеріалу, узагальнювати його, знаходити для висвітлення явищ вершинні репрезентації. Далеко не кожен науковець, насамперед молодий, готовий змагатися з такими обставинами. Зате, якщо тут лишаяються, то — найкращі.

За нормальних умов така велика європейська держава, як Україна, мала б потурбуватися, щоб у складі Національної академії наук функціонував Інститут журналістики з широкою програмою історико-журналістських досліджень, виданням «Бібліотеки укра-

© Михайлин І., 2014

їнської публіцистики» та багатотомних академічних видань провідних українських публіцистів. Але ми цього не маємо. Натомість лише дві структури в українському науковому (й навчальному) просторі спрямовані на вивчення історії української журналістики – це Інститут «Науково-дослідний центр періодики» у складі Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника та кафедра історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ця кафедра нині відзначає свій ювілей.

За час свого розвитку вона пройшла той шлях, який пройшла історія журналістики до усамостійнення. Не секрет, що первісно історія журналістики сприймалася як складова частина історії літератури, й кафедра тоді називалася «Історії літератури і журналістики», де журналістика була певним доважком до головної справи, головного продукту. Немає сумнівів, історія літератури – важливий предмет для майбутнього журналіста. Але він аж ніяк не підмінює вкрай потрібних йому знань з історії журналістики.

Іноді історію журналістики намагаються подати як історію професії, історію фаху.

– Так-так, – говорять у таких випадках, – історію своєї професії необхідно знати...

Немає нічого шкідливішого за такий підхід. Історія журналістики – це не історія фаху, хоча про це в ній також ідеться. Але таким порівнянням вона принижується до якогось іншого фаху – кухаря, перукаря, двірника. Насправді ж історія журналістики – це всесвіт національної духовної діяльності, це історія національної цивілізації. Тому кожна нація, яка сама себе шанує, повинна мати історію своєї журналістики – якомога повнішу й докладнішу.

Новий статус кафедри, визначений спрямованістю її на викладання й дослідження історії журналістики, співвіднесений з тим часом, коли кафедру очолила професор Наталя Миколаївна Сидоренко. Вона завоювала це право, подавши у своєму унікальному докторському дослідженні історію таборової преси українців, які опинилися в різних країнах Європи, у вигляді інтернованих частин, полонених або емігрантів. Вона відкрила цілий материк невідомої досі співвітчизникам української духовної культури, розглянула й проаналізувала понад п'ятсот періодичних видань, подала в додатках праці найбільш видатних публіцистів.

Відтоді, ставши доктором наук, Наталя Миколаївна не спочивала на лаврах, а продовжувала вести активне наукове життя, ставши беззаперечним лідером невеликого, але потужного колективу. Чого

варті тематичні томи «Наукових записок Інституту журналістики», присвячені 100-літтю від часу появи національних українських видань на Наддніпрянщині, проведення Міжнародної наукової конференції «Національна періодика початку XX століття: розвиток і реалізація української ідеї державотворення» та знову ж – організація відповідного тому «Наукових записок». До цієї ж рубрики слід віднести підтримку конференцій в інших університетах України (у Полтаві, Харкові), які тільки вони тим чи іншим чином стосуються журналістики.

Наталя Миколаївна добре розуміє, що поважним науковим студіям має передувати велика емпірична, збиральницька робота, складання бібліографічних довідників, які повинні репрезентувати надбання української преси. Їй близька позиція Мирослава Романюка, який зазначав свого часу: «Сьогодні Україна чи не єдина держава в світі, яка не має національної бібліографії друкованого слова. Її складовою мав би стати і репертуар української преси, якого з огляду на історичні обставини дотепер не змоглося підготувати».

Наталя Миколаївна була ініціатором та активним автором таких бібліографічних наукових праць, як «Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.) : список» (1995), «Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838–1917 рр.) : список» (1996), «Періодичні видання Подільської губернії (1838–1917 рр.) : покажчик» (1999).

На тривалий час розтягнулося створення аналогічної праці про київську пресу. Зате присвячена їй праця – це чотиритомне дослідження, в якому три томи становлять бібліографічні покажчики, а в четвертому вміщено дослідження «Формування преси Києва (1835–1918)». Ця видатна праця вийшла у світ у 2011 р.

Завдання керівника – сформувати навколо себе дієздатний колектив однодумців. Найближчим помічником Наталі Миколаївни є доцент Олена Дмитрівна Школьна – найвидатніший спеціаліст з історії журналістики Катеринослава та Катеринославської губернії. У своєму кандидатському дослідженні вона, власне, створила ту матрицю, якою потім користувалися всі дослідники регіональної журналістики.

У дослідженні київської преси надійним помічником Наталі Миколаївни стала Анастасія Волобуєва, історії рекламно-довідкової преси на території Східної України XIX – початку XX ст. – Вікторія Георгієвська. Андрій Борець написав глибоке дослідження про публіцистику Петра Стебницького.

Розуміючи потребу нагромаджувати навчальний та науковий матеріал з історії журналістики та неможливість появи таких ви-

дань у паперовому варіанті, колектив пішов шляхом створення електронної хрестоматії з історії журналістики. Кожний студент, який захищає магістерську чи дипломну роботу на кафедрі історії журналістики, подає для розміщення на сайті кафедри разом з роботою й першоджерела, які він вивчав. Цей простий винахід дозволив зібрати величезний матеріал, яким уже користуються наступники тих студентів, що робили перші кроки в справі вивчення певних видань чи персоналій з історії журналістики. А отже, можна говорити про цілу київську школу вивчення історії української журналістики, створену кафедрою історії журналістики.

Після віднесення спеціальності «Теорія та історія журналістики» до напрямку «Соціальні комунікації» кафедра не покінчила остаточно з навчальними дисциплінами з історії літератури, а трансформувала їх у курси з історії стилів. Провідну роль у їх викладанні відіграють Тамара Володимирівна Старченко, Ніна Филімонівна Остапенко, Любов Василівна Боярська.

Кафедра історії журналістики видає два наукові періодичні журнали: «Образ» і «Журналістика» – завжди наповнені глибокими дослідженнями й цікавими матеріалами. Лише той, хто сам займався видавничою та редакторською діяльністю, може зрозуміти, якої великої інтелектуальної праці потребує підготовка цих видань.

Буваючи в Києві на різноманітних засіданнях, завжди планую свій час так, щоб завітати на кафедру історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тут не тільки я, а й усі дослідники історії журналістики почувають себе як удома. На кафедрі гостинна атмосфера – завжди, незалежно від погоди на вулиці й політичних вітрів у громадському житті. Можна довідатися про наукові новини, обмінятися думками, отримати нові публікації, домовитися про якісь спільні проекти. Тут наш штаб. У ньому завжди зустрінеш ще й аспірантів (або докторантів) із Полтави, Запоріжжя, Вінниці, Сум та інших міст України. Заходять із занять і виходять на чергові лекції викладачів, але хто б не був присутній на кафедрі, тут завжди гостю запропонують чай і печиво, а з якоїсь нагоди (а їх завжди вистачає) і щось ще смачненьке. За годину-дві гостювання переговорити з багатьма і повертаєшся додому з натхненням зробити ще більше для вивчення історії української журналістики.